

Exposició

Art en una terra erema, 1939 – 1959

19 mai. — 04 set. 2022

Museu de Belles Arts de Castelló

Manolo Gil, *La Dolorosa*, 1955

Dossier de premsa
Institut Valencià d'Art Modern

IVAM

Exposició

Art en una terra erema, 1939 – 1959

19 mai. — 04 set. 2022

Museu de Belles Arts de Castelló

Comissariat:

Nuria Enguita, Teresa Millet
i Nacho París

Organitza:

Institut Valencià d'Art Modern
i Museu de Belles Arts de Castelló

GENERALITAT
VALENCIANA

TOTS
A UNA
veu

INSTITUT
VALENCIÀ
DE CULTURA

IVAM

MUSEU
de Belles Arts de Castelló

Patrocinador

Art en una terra erma, 1939 – 1959

L'exposició ajunta vora cent cinquanta obres que pertanyen, en la major part, a la col·lecció de l'IVAM, amb l'objectiu d'acostar-se a la diversitat de maneres de fer que va produir un context històric determinant: els finals de la Guerra Civil i de la Segona Guerra Mundial.

Mentre que a Espanya s'imposa una dictadura, a Europa les tiranies feixistes són derrotades. Dos mons antagònics, escenaris radicalment diferents, però en tots dos s'ha d'edificar sobre una terra erma; en el dolor, entre les ruïnes ètiques i materials que la destrucció d'una guerra genera, i en condicions vitals extremes: en l'exili, en l'emigració, en la repressió. Es tracta d'un moment històric que resulta fonamental en les decisions poètiques, discursives o estilístiques; en la mirada i el pensament que la humanitat projecta sobre si mateixa.

Les dos postguerres van suposar una cesura radical per a la història de la cultura. En l'Espanya de la dictadura, el projecte estètic imaginat des de Falange tractarà de reduir la cultura a propaganda d'Estat, trencar amb els experimentalismes de les avantguardes i retornar a un cert acadèmisme articulat des de la idea nacional i catòlica. En els anys cinquanta, la necessitat de legitimació internacional del règim buscarà continuar instrumentalitzant la cultura, però des d'un acostament a llenguatges més contemporanis. Això sí, sense perdre les essències de l'espanyolitat i del catolicisme. En la resta del món, abatut després de la guerra i els seus horrors, la ruptura amb les avantguardes anteriors vindrà de la pregunta inquietant sobre la relació entre civilització i barbàrie. En tots dos casos, els totalitarismes, la violència o la misèria cultural van obligar molts artistes a emigrar, a exiliar-se, i a treballar a la intempèrie. Però el seu viatge va enriquir singularment aquells territoris que els van acollir.

La present exposició assaja una lectura en la qual, més que les diferències d'estil, es contemplen les continuïtats, les semblances, els ecos mutus, l'esforç compartit, quan la trama dels fets històrics és tal que resulta absolutament determinant en les decisions poètiques, discursives, formals o estilístiques; en la mirada i el pensament de la humanitat sobre si mateixa.

L'exposició proposa tres espais contigus: *Verdor en la nostra terra àrida*, dedicat a l'art produït durant el primer franquisme dins de les fronteres del territori espanyol; *Desterraments*, que conté treballs d'artistes expatriats, en situació d'exili, emigració o fugida, i, finalment, *Com qui espera l'alba*, on es mostra l'art produït a Europa i els EUA després de l'experiència traumàtica de la guerra.

La mostra inclou obres d'Albers, Alfaro, Appel, Brossa, Buch, Buñuel, Chillida, Dubuffet, Duchamp, Ferrant, Fontana, Francés, Gil, Julio González, Gorky, Gottlieb, Gumbau, Krasner, Lucebert, Masson, Michaux, Millares, Miró, Newman, Oteiza, Palazuelo, Pascual de Lara, Renau, Matilde Salvador, Saura, Sempere, Soulages, Tàpies, Reinhardt, Val del Omar... i una mirada fotogràfica entorn de la reconstrucció de la vida quotidiana a partir de les imatges de Català Roca, De Miguel o Hermanos Mayo.

VERDOR EN LA NOSTRA TERRA ÀRIDA

Per al primer franquisme (1939-1959), l'art i la cultura eren una eina important de propaganda. En els anys quaranta, la cultura falangista i el nacionalcatolicisme van proposar oblidar les experiències avantguardistes anteriors i retornar a formes acadèmiques vinculades més a la formació de l'«espíritu nacional» que a la lliure expressió individual. No obstant això,

Francesc Català i Roca, *Publicitat*, de la carpeta *Mestres de la fotografia espanyola*, 1954

José Miguel de Miguel, *El ajedrez*. Cartagena, 1958

Jacinta Gil, *Autorretrato*, 1957

a pesar de la censura i l'aspiració a un control absolut de la producció cultural, no hi va deixar d'haver artistes que aïlladament o en grup van intentar mantindre o reinventar aquell esperit innovador.

La dècada dels cinquanta suposarà la progressiva tolerància de l'Estat amb formes i pràctiques artístiques més experimentals. L'abstracció eixirà triomfant d'un debat intens, en l'àmbit artístic, sobre el seu sentit i les seues possibilitats. Paradoxalment, l'art

Jorge Oteiza, *Par espacial ingràvido / Par mòvil*, 1956 (exemplar de 1965-1985)

Millares, *Cuadro 65*, 1959

sacre es constituí en una de les portes d'obertura cap a formes més contemporànies. L'art d'avantguarda, en paral·lel a la intensificació de les relacions diplomàtiques amb els EUA en el context de la Guerra Freda, va començar a usar-se —igual que allí es va fer— per a promocionar una imatge d'obertura i llibertat.

Carlos Pascual de Lara, *Estudio para Via Crucis*, 1956-1957

Salvador Soria, *Mesa con tapete negro*, 1958

DESTERRAMENTS

El triomf del nazisme a Alemanya va produir una greu suspensió de les llibertats, la persecució de totes la formes culturals i artístiques que no foren afins al Tercer Reich, i l'exili forçat de molts creadors i intel·lectuals. En 1939, les tropes alemanyes envaeixen Polònia i, en 1941, Alemanya ja havia ocupat la pràctica totalitat d'Europa. A mesura que avançava l'ocupació nazi, molts artistes mampregueren una fugida

Hermanos Mayo, *Frida Kablo*,
Coyoacán, Mèxic D.F., 1940-1946

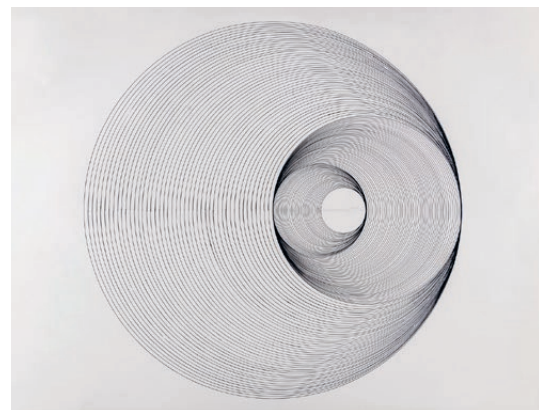

László Moholy - Nagy,
Leda and the Swan, 1946

ben llarga. A Espanya, la derrota republicana va suposar l'èxode massiu de grans personalitats de l'art i la cultura. Igual que en els anys vint i trenta, l'art d'avantguarda s'havia nodrit de l'emigració espanyola a París, una emigració forçada, viscuda entre la nostàlgia, l'esperança i l'adaptació, que enriquirà els molts territoris d'acolliment. Així, l'exili espanyol a Mèxic o l'uropeu als EUA seran fonamentals per a la renovació artística.

Oscar Domínguez,
Le taureau blessé, 1939

Monika Buch,
Sense títol, Ulm, 1957

Adolph Gottlieb,
Alchemist (Red Portrait), 1945

COM QUI ESPERA L'ALBA

Després de la Segona Guerra Mundial s'estableix un nou orde geopolític, Europa ja no és el centre econòmic ni cultural. A una banda i altra de l'Atlàntic, l'experiència de la guerra i la sensació del fracàs d'unes tradicions culturals que es van mostrar impotents per a parar la barbàrie —o que fins i tot la van acompanyar— genera la necessitat d'una renovació profunda tant de les fonts, com dels mitjans,

dels materials i de les pràctiques artístiques. S'imposa la sensació que tocava recomençar, que la cosa anterior encarnava un fracàs. Es recorre llavors a l'espontaneïtat o a la irracionalitat, a l'exploració de límits de la raó o del coneixement, a allò purament visual enfront d'allò narratiu, a la llibertat individual, a la subjectivitat, a l'empremta, la ferida o la fractura sobre el llenç o la matèria. Es tracta d'un esforç per desaprendre i començar de nou. L'art, cada vegada més, es pensa a si mateix. L'art fa de l'art el seu propi tema.

Lucebert, *Sense títol (Laughing belly)*, 1958

Lee Krasner, *Abstract n° 2*, 1946-1948

PUBLICACIÓ

Amb motiu de l'exposició es publica un catàleg, editat per l'IVAM, que inclou fotografies de les obres exposades i textos dels comissaris Nacho París i Nuria Enguita. El catàleg estarà disponible en la recepció del museu.

Crèdits fotogràfics:

IVAM Institut Valencià d'Art Modern. Generalitat

Manolo Gil: Donació Jacinta Gil

Carlos Pascual de Lara: Donació Carlos Pascual Pérez i Margarita Pérez

Hermanos Mayo: Donació Hermanos Mayo

Lucebert: Donació Tony Lucebert Swaanswijk, Holanda

Institut Valencià d'Art Modern
Centre Julio González
Guillem de Castro, 118
46003 València

Contacte:
Departament de Comunicació
comunicacion@ivam.es
T. 963 176 600

IVAM